

UČEBNÍ STYL V DIDAKTICE CIZÍCH JAZYKŮ

TEACHING STYLES IN THE DIDACTICS OF FOREIGN LANGUAGES

Milada Odstrčilová

Anotace:

Příspěvek čerpá z diskuse na dalším ze seminářů k celostátnímu cyklu přednášek k teoretickým základům didaktiky cizích jazyků a prakticky ji rozvíjí. 21. pokračování cyklu se konalo 14.4.2005 na PedFUK v Praze, pořadatelem byla katedra lingvodidaktiky s Kruhem moderních filologů. Téma 21. ročníku znělo Autonomní učení a styly učení žáků v didaktice cizích jazyků.

Klíčová slova:

Didaktika cizích jazyků, učební styly, autonomní učení, učební typ, aplikovaná lingvistika.

Abstract:

The paper follows the discussion at one of the seminars concerning country-wide cycle of lectures on theoretical basis of didactics of foreign languages, and it practically further develops the discussion. The 21st continuation of the cycle took place on April 14, 2005 at the Teaching Institute of Charles University in Prague and was organized by the Department of Linguistics and Didactics together with the Circle of Modern Filologists.

Key words:

Didactics of foreign languages, Learning styles, Autonomous learning, Learning types, Applied linguistics.

ÚVOD – CÍL

Příspěvek je inspirován diskusemi na seminářích k celostátnímu cyklu přednášek k teoretickým základům didaktiky cizích jazyků (dále DCJ), především zatím posledním 21. pokračováním tohoto cyklu, které se konalo 14.4.2005 na PedFUK v Praze. Téma 21. ročníku znělo Autonomní učení a styly učení žáků v DCJ. 1. celostátní seminář, který vytvořil tuto již úspěšnou tradici, se konal v roce 1995 a pořadateli byli katedra lingvodidaktiky s Kruhem moderních filologů. K pravidelným účastníkům cyklu patří učitelé cizích jazyků na ZŠ, SŠ i VŠ, studenti a doktorandi se specializací DCJ. Zájemcům o 21. ročník bylo doporučeno se předem s publikací prof. PhDr. J. Mareše, CSc. *Styly učení žáků a studentů*, Praha, Portál 1998, jejíž autor, specialista v oboru pedagogické psychologie z katedry sociálního lékařství UK Praha / Hradec Králové, přednesl přednášku *Styly učení žáků, možnosti diagnostiky a aplikace*. Dalším přednášejícím byla prof. PhDr. E. Tandlichová, CSc., vedoucí katedry anglistiky a amerikanistiky Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, která se věnovala tématu Autonomní učení v DCJ.

Tento příspěvek na konferenci Agrární perspektivy XIV. v sekci Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání čerpá z navazujícího diskusního fóra a pokouší se diskusi i prakticky rozvíjet pro potřeby výuky na KJ PEF ČZU a k motu konference - Francis Bacon: "Vědění je moc." Nabízí se připojit citát čínského filozofa 6. stol. př. n. l. Laotseho: "Dej člověku rybu a on má jídlo na jeden den. Nauč ho rybu lovit a bude mít obživu na celý život." DCJ nemůžeme chápat jen jako aplikovanou lingvistiku, musíme integrovat psychologicko-

pedagogické aspekty. Učební styly vysokoškolských studentů také nebudeme zjednodušeně dělit jen na praktiky během semestru a ve zkouškovém období. Cizí jazyk je třeba se učit průběžně, nejlépe každý den.

METODY – VÝSLEDKY

Rámcové curriculum výuky německého jazyka na VŠ a univerzitách v ČR a SR, Fraus Plzeň 2002, vytyčuje s ohledem na specifické rysy VŠ studia pro výuku NJ v předmětu odborná jazyková příprava (OJP) tyto principy jako didakticko-metodické a pedagogické zásady, určující jak cíle a úkoly výuky, tak její obsahy a metody i kontrolu a hodnocení znalostí: komunikativní a praktická orientace, orientace na studenta, interkulturní aspekty, odborná a profesní orientace, rozvoj autonomního způsobu studia. Pojem autonomie se v DCJ vyvíjel a na přelomu 20. a 21. století zesílily snahy zefektivnit výuku cizích jazyků. Přesto ani Společný evropský referenční rámec pro jazyky (ERR) neobjevil víc, než ve svých didaktických zásadách formuloval J.A. Komenský. Autonomní učení chápeme jako jeden typ učení, využívající v maximální míře tvořivost jako vnitřní potenciál studenta, zdůrazňující jeho vlastní zodpovědnost za proces učení, svobodu, samostatné rozhodování, jeho nezávislost při respektování názorů ostatních studentů, samozřejmě včetně názorů učitele, t.j. rozvíjející i schopnost spolupráce, nejen schopnost sebereflexe a seberealizace. ERR a Evropské jazykové portfolio (EJP) tento autonomní přístup podporují. K autonomii je třeba vychovávat. Úspěch výuky je společným úspěchem interakce učitele (facilitátora, poradce, usměrňovatele pedagogického procesu) a studenta (posluchače, spolupracovníka, imitátora, žadatele, výzkumníka, prezentéra). Učitel není jediným zdrojem poznání, i on se v procesu výuky dále vzdělává. Pro realizaci autonomního učení jsou nutné psychologické i sociální předpoklady (klíma ve skupině, prostředí, okolí, sociální situace, koncepce výuky, způsob zkoušení a hodnocení, volitelnost, relevantnost učiva). Styly vyučování je třeba flexibilně měnit a přizpůsobovat učebním stylům, vytvářet mezi nimi rovnováhu (demokratický/autoritativní, kooperativní/nekooperativní, introvertní/extrovertní, individualistický/týmový). Do výuky je třeba integrovat rozvoj učebních strategií, např. různými formami metodického tréninku, rozvojem metodické kompetence všeobecně. Ve výuce nesmí převažovat poznatky deklarativní, nesmí chybět poznatky procedurální. Lingvistická inteligence se rozvíjí především učením prostřednictvím činností (simulace, hraní rolí, skupinový ranking, skupinová diskuse, prezentace, kreativní psaní a jiné formy výuky s cílem komunikativně, činnostně a osobnostně zaměřené vyučovací hodiny). Řešením problémových úloh rozvíjíme logickou inteligenci, prací s asociagramy, s mapou, diagramy, videem, PC inteligenci prostorovou, při pohybových úlohách, paměťové gymnastice a relaxačních cvičeních rozvíjíme kinestetickou inteligenci, při převaze extrovertních studentů se nejlépe rozvíjí interpersonální inteligence prací ve skupinách, ve dvojicích, tandemovým učením, brainstormingem a pod. Intrapersonální inteligenci podporujeme samostudiem, vedením deníků, portfolio. Autonomní styly učení samozřejmě nemůže uplatňovat neautonomní učitel.

Současný školský systém bohužel příliš nepřeje individuálním vyučovacím stylům učitelů a nepočítá příliš s individuálními učebními styly žáků, ani se nedagnostikují (popř. alespoň intuitivně). Trvá-li takový tlak dlouho, ztrácíme výrazné individuality. Přitom je třeba počítat s tím, že s vývojem společnosti bude heterogenita studentů (sociální, kulturní, jazyková, psychologická) stále vzrůstat. Celoživotní učení může být úspěšné jen tehdy, máme-li během studia dostatek prostoru k samostatnosti, vlastní iniciativě, autoregulaci učení. Styly učení jsou transsituační, představují metakognitivní potenciál člověka a každý by si měl uvědomit, které styly preferuje a proč, zda je schopen je změnit, přizpůsobit situaci. Jak je to důležité vidíme občas až vzniknou-li studentům potíže při přestupu na jinou školu či při přechodu na vyšší stupeň studia. Pokud podceňujeme řízené učení a přeceňujeme vzdělávací technologie (počítač, internet), ignorujeme individuální styly studentů (např. počítačové programy je

nerespektují). Také hromadné vyučování nerespektuje individuální učební styly. Učitelé je však zjišťují většinou alespoň intuitivně. V podstatě nikdo nemá jeden vyhraněný učební typ, jde spíše o typy smíšené, ale některý bývá dominantní. Pak lze studenty podporovat v tom, co je pro ně optimální, a upozorňovat na to, kde chybují, a navrhnout alternativy. Nejrozšířenější rozlišení učebních typů hodnotí preferování učení 1. vizuálního, 2. auditivního, 3. kinestetického, 4. taktilního. Typ 3. a 4. je možno shrnout jako jeden typ: haptický. Pro styly učení nejsou důležité jen učební typy a jim odpovídající učební strategie, ale také to, jaké vlivy a potřeby jsou při učení preferovány (vlivy prostředí, potřeby emocionální, sociální či tělesné).

DISKUSE – ZÁVĚRY

Má se tedy přizpůsobit škola studentovi či naopak? Přílišné zdůrazňování a důsledné individuální rozlišování učebních stylů by vedlo k “rozmazlení” studenta a k jeho neschopnosti se adaptovat v reálné situaci. Učení má být radostnou záležitostí, ale bez poctivé práce se realizovat nedá. Student většinou pocítuje nechuť ke změně svého stylu, protože nechce vyměnit “jisté” za “nejisté” (nevyzkoušené). Ani pokud by změna byla efektivní, nelze k ní nikoho nutit, je třeba pouze nabídnout a vysvětlit takovou možnost. Ve výuce cizím jazykům např. srovnání mateřského jazyka s cílovým některým studentům pomáhá, jiným nepomůže či dokonce vadí. Mateřský jazyk nelze oddělit, ale jeho využití při cizojazyčné výuce musí být funkční. Výuka v OJP tedy probíhá zpravidla v cílovém jazyce, mateřský jazyk je namísto tam, kde je to pro učební proces výhodné nebo kde jej to urychlí. Např.: určování, interpretace významu nejednoznačných slov nebo odborných termínů, kontrastivní srovnání jazykového systému jazyka cílového a mateřského, reflexe chyb vzniklých interferencí, kontrola a zajištění porozumění, výklad učebních strategií a pracovních technik. Důkaz pro nemožnost ignorování mateřského jazyka jako neodmyslitelné součásti cizojazyčného vzdělávání může podat např. cvičení, kdy necháme studenty písemně v cílovém jazyce popsat obraz, situaci, událost a pod. Pak si napsaný text vymění s kolegou a přeloží jeho text do mateřštiny. Tento překlad si vymění s dalším kolegou, který při zakrytém původním textu ho přeloží zpět do daného cizího jazyka. Pak porovnáme výchozí a výsledné cizojazyčné texty a analyzujeme rozdíly. Je možno pokračovat i přidáváním dalších vět. O délce trvání cvičení rozhodnou studenti spolu s učitelem.

Styly učení tedy musí být v rovnováze s pojetím vyučování. Pokud převažuje styl preferující rozšiřování znalostí hlavně konzervativně, vyhovuje mu vyučovací styl se závislostí na učiteli. Pokud převažuje paměťové učení, vyhovuje technologický postup. Pokud je upřednostňována aplikace znalostí, vyhovuje detailně organizovaná výuka plné zaměstnanosti. Potřebuje-li student vhléd a klade-li důraz na vztahy, vyhovuje mu hlavně pocit nezávislosti a konstruktivní aktivity (skryté vedení). Rozvoj osobnosti vyžaduje samostatnou činnost a dialog s učitelem.

Literatura:

JUMA/Tipp 2/2005, Max Hueber Verlag Ismaning
Mareš, J.: Styly učení žáků a studentů, Praha, Portál 1998
Tandlichová, E.: Hand-outs k přednášce 14.4.2005, PedFUK Praha, nepublikováno

Kontakt:

PhDr. Mgr. Milada Odstrčilová, Katedra jazyků PEF ČZU Praha, +420224382847, Odstrcilova@pef.czu.cz

